

malých skupin na individuální motivaci, vytváření skupinových norem tohoto typu atd. jsou tedy z těch problémů, při jejichž zkoumání je užitečnost zúčastněného pozorování prokazatelná. Snad by bylo možno poněkud zobecnit: zúčastněné pozorování je užitečné (někdy dokonce je jedinou aplikabilní výzkumnou technikou) při studiu zavřených sociálních skupin, zejména skupin sociálně disfunkčních, a při studiu těch problémů společenského života, které jsou z těch či oněch důvodů utajovány před sociálními seskupeními vně zkoumané skupiny. Nedovedu posoudit, zda Doktor právě v této partii práce využil uvedené techniky v dostatečné míře. Materiál, který shrnuje, je však v každém případě neobyčejně bohatý a zajímavý. Pomocí anket zkoumal postoj dělníků a vedoucích pracovníků k normování, intenzitě práce, mínění o nekonformních dělnících atd. Zajímavé jsou např. údaje o názorech dělníků HCP, kolik práce má člověk v závodě udělat: nejvíce, kolik dokáže — 35 %; průměrně — 16 %; jak kdy, podle okolností — 44 %, nevím — 3 % (2 % neodpověděla).¹²

Podle výsledků ankety skoro 60 % dělníků pokládá nekonformní dělníky za neoblíbené, polovina vedoucích je téhož názoru. Jde o zjištění z hlediska řízení průmyslového podniku neobyčejně závažná (jakkoliv je lze „intuitivně“ předvídat, třebaže ne podle učebnicových a publicistických schémat), protože se ukazuje, že regulace produktivity je funkcí sociální organizace podniku, dílny, malé pracovní skupiny a individuálních postojů dělníků. Doktor nadto potvrzuje, že není prokazatelná pozitivní korelace mezi produktivitou práce a morálkou pracovní skupiny. Lze prokázat toliko negativní závislost mezi produktivitou a fluktuací, absencí atd. Pásus o výrobním konformismu resumuje Doktor zhruba takto: 1. výrobní konformismus nelze jednoznačně ztotožnit s restrikcí produktivity dotud, dokud není známo optimální pracovní tempo (a to z řady důvodů obvykle není známo), je tedy v podmínkách socialistického průmyslu spíše vymezením optimálního pracovního tempa v delších časových intervalech; 2. výrobní konformismus je produktem (Doktor akceptuje výklad Bierstedův¹³) indoktrinace, návyku, prospěšnosti a skupinové identifikace; 3. je skrytým výrazem manifestace skupinové vůle v podnikové situaci.

Závěrečná část práce je věnována problematice vztahu dělníků a vedoucích pracovníků, kontaktům mezi nimi, stupněm shodnosti zájmů atd.

Závěrem snad jedna poznámka k celé koncepci Doktorovy práce, která jako sociografická studie je nepochybně zpracována neobyčejně svědomitě, s použitím jednoduchého způsobu zpracování bohatého materiálu (z něhož se jistě dá vytěžit ještě daleko víc, než autor publikoval) a bez fetišizace některého výzkumného postupu. Autor vychází z impli-

citního předpokladu o jisté shodnosti sociální organizace průmyslového podniku v kapitalistické i socialistické soustavě, z předpokladu, že specifikum socialistického průmyslového podniku je nepostižitelné prostou dedukcí z faktu společenského vlastnictví výrobních prostředků. Pokouší se tedy o konfrontaci vlastních výsledků s výsledky západní industriální sociologie, o verifikaci či vyvrácení některých jejích tezí. Potud má pravdu a konfrontace i verifikace je nejen poučená hlubokou znalostí světové sociologické literatury, ale také neobyčejně užitečná a plodná. Problém vidím spíše v tom, co v práci není. Autor zcela pomíjí řadu sociálních faktů, které jsou pro socialistický průmyslový podnik reálné, nikoli postulativně specifické a které dokonce nabýly jistého stupně „institucionalizované“ formy. Nezmiňuje se např. o soutěžení, o hnutí brigád socialistické práce, o postavení odborových organizací, dobrovolných sdružení v sociální organizaci podniku atd. (ne náhodou je tedy partie o politické struktuře podniku nejchudší a v podstatě se redukuje na rekapitulaci politické historie HCP). Jde o reálné existující sociální jevy, společensky mimořádně závažné a nadto pro chod socialistického průmyslového podniku specifické, sociologicky téměř nezkoumané (nepokládáme-li běžnou publicistiku za sociologický výzkum) a tedy — právě tak jako řada jevů Doktorem pozoruhodně analyzovaných a „demystifikovaných“ — opředené řadou mýtů a nedorozumění. Jejich sociologické studium je tedy stále ještě nesplesným dluhem.

Milan Petrušek

Čtyři významná periodika z oboru sociologie venkova

Ústav filosofie a sociologie Polské akademie věd obnovil vydávání ročenky *Roczniki socjologii wsi*. První svazek vyšel počátkem roku (tom 1, 1963) a obsahuje výsledky sociologického výzkumu polské vesnice a polského zemědělství, které byly uskutečnány v posledních letech. Je to rozsáhlý svazek o 175 stránkách, který je doslova vitzkou vospělosti polské sociologie vesnice. Ročenku vydává Státní nakladatelství vědecké literatury (Państwowe wydawnictwo naukowe) ve Varšavě a předsedou redakční rady je Dr. Bogusław Gałęski. Redaktorem prvního svazku je Ryszard Turski. *Roczniki* navazují na předválečnou stejnojmennou publikaci, kterou r. 1936 počal vydávat prof. Władysław Grabski. Polští sociologové venkova kromě již existujících 6 obecně zaměřených sociologických časopisů dostávají své třetí periodikum. (Současně vychází totiž *Wies współczesna* a nepravidelně vycházející periodikum *Zeszyty badań rejonów uprzemysławianych*). Tato bohatost periodické literatury z oboru sociologie

¹² Pro zajímavost srovnajme výpovědi dělníků jednoho amerického podniku: nejvíce, kolik dokáže — 49 %; průměrně — 40 % podle okolností — 8 %. D. C. Miller, W. H. Form, cit. dílo.

¹³ R. Biersted, *Social. Order. An Introduction to Sociology*, New York 1957.

a zejména sociologie venkova odpovídá významu sociologické problematiky v Polsku — téměř vše v společenských vztazích nového Polska se mění, a tento proces se neobejde bez solidní vědecké analýzy a přípravy. Není to ostatně specifikum polské; rurální sociologie je na celém světě tradičně dobře organizovaným „zvláštním oddílem“ sociologie, řešícím mimořádně palčivou problematiku industrializace zemědělství.

Z významných statí, uveřejněných v *Rocznikach* uvádím alespoň práci B. Gałęského o profesionalizaci rolníka nebo práci J. Marka o autoritě rolnické profese. Jsou zde i další články o velmi naléhavé problematice přetváření rolníka na specializovaného a profesionálně vyškoleného zemědělského výrobce, o migraci vesnického obyvatelstva (Makar-czyk), o velmi specifických a pro Polsko typických „pamiętnikach“ (denících) vesnické mládeže, v nichž mladá generace projevuje svůj vztah k profesionalizaci a specializaci zemědělství (Sianko). Několik významných prací zabývá se organizací a industrializací zemědělství a problémem volného času na vesnici, který je úzce spjat s otázkami zprůmyslnění zemědělství.

Ročenka přináší dosti rozsáhlý obzor všeho významného, co se v oblasti sociologie venkova děje na světě a všimá si podrobně významnějších prací zahraničních sociologických časopisů, pokud se zabývají sociologií venkova. Naše sociologie venkova bude mimořádně zajímat připojený perspektivní plán oddělení sociologie venkova v Ústavu filosofie a sociologie Polské akademie věd za léta 1963 až 65 a bibliografie polské sociologie venkova za léta 1944–62.

Upřímně se těšíme z úspěšné práce polských sociologů venkova, která je tak bohatě reprezentována v obnovených *Rocznikach* a jsme rádi, že můžeme dodat, že i čs. sociologie venkova v r. 1965 počne vydávat *Sborník sociologie venkova a historie zemědělství*, který bude vycházet nákladem Ústavu vědeckotechnických informací MZLVH dvakrát ročně. Budeme se snažit v našem Sborníku tlumočit i významnější práce polských sociologů venkova, i když podstatná část naší publikace bude věnována čs. výzkumným pracím z oboru sociologie venkova, kterých se za léta existence naší sociologie venkova nahromadilo již mnoho.

* * *

Již sedmý rok vychází významný časopis polských sociologů vesnice *Wies współczesna*. Hlavním redaktorem je doc. Dyzma Gałaj, který současně působí jako docent sociologie venkova na Vysoké škole zemědělské ve Varšavě. *Wies* je vydávána ústředním výborem Zjednoczonego stronnictwa ludowego, které je politickou stranou valné části polského rolnictva, úzce kooperující s Polskou sjednocenou dělnickou stranou. Do tohoto časopisu ovšem přispívají všichni polští sociologové vesnice a navíc také ekonomové, pokud píší o problematice, která je blízká sociálním a politickým problémům zemědělství. Časopis soustavně si všímá i vývojových směrů v světo-

vém zemědělství a agrárních otázkách v nejširším pojetí. Zabývá se též osvětovou a kulturní problematikou vesnice a otázkami zemědělského školství a poradnictví. Pokrývá tak celou sféru sociologické a sociálně politické zemědělské problematiky. Význačným rysem tohoto časopisu je jeho zaměření k praxi — podstatná část článků zabývá se současnými společenskými aktuálními problémy polského zemědělství, i když na vysoké teoretické a vědecké úrovni. *Wies* je nejstarším časopisem z oboru sociologie venkova v socialistických zemích a neměla by chybět na stole žádného rurálního sociologa.

* * *

Dalším neméně významným periodikem polských sociologů vesnice, ale současně také tribunou již zmíněného Výboru pro výzkum zprůmyslněných oblastí jsou *Zeszyty badań rajonów uprzemysławianych*. V těchto *Zeszytech* vycházejí výsledky soustavné práce polských přírodovědců, techniků, ekonomů a sociologů, koordinované především z hlediska společenské organizace oblastí, v nichž probíhá, nebo má proběhnout proces intenzivní industrializace. Polská vláda věnuje velkou pozornost těmto výzkumům a postavila do čela zmíněného výboru přímo náměstka předsedy vlády, prof. Dr. Stefana Ignara. Vedoucím sekretariátu tohoto výboru je doc. Dr. Władysław Misiuna, který společně s doc. Gałajem, doc. Gałęským a řadou dalších významných sociologů, z nichž zejména jmenuji prof. Szczepańskiego a prof. Chalasińskiego, řídí jeho velmi úspěšnou práci. Na *Zeszyty* upozorňují pracovníky St. plánovací komise a plánov. orgány ČSAV, pokud se zabývají koordinací vědy a jejím usměrněním k státně důležitým úkolům. Doc. Gałaj i doc. Misiuna obrátili se vloni na ČSAV s žádostí, aby obdobná akce (kterou by bylo možno srovnávat s polskými výzkumy zprůmyslněných oblastí) byla zahájena i v ČSSR, ale jejich žádost zatím nenašla patřičné odezvy. Lze očekávat, že při dalším zvědčování přípravy našeho plánování obnoví se i u nás zájem o formy této vědecké práce, které ostatně v ČSSR mají tradici (např. rajonizační průzkumy bývalé ČSAZV atd.).

Čtvrtým významným periodikem z oboru sociologie venkova ze socialistických zemí je časopis *Sociologia sela*, který je vydáván Agrárním institutem v Zářbebu. Vychází již druhý rok (6× ročně) a jeho hlavními redaktory jsou Vlado Cvjetičanin a Svetozar Li-vada. Podobně jako časopis *Wies współczesna* zabývá se nejen užší problematikou sociologie venkova, ale také sociálně politickými problémy zemědělství, kulturními a školskými otázkami, vývojovými směry v světovém zemědělství a do značné míry i historií vesnice. Značná část časopisu je věnována informacím o vývoji společenského výzkumu vesnice v zahraničí a přehledům nejnovějších knih a časopisů z oboru sociologie venkova. Do posledního čísla např. přispěl prof. Rudolf Bičanič významnou prací *O třech koncepcích plánování rozvoje venkova*, nalézáme zde velmi významný článek slovinského sociologa